

PRAWO CYWILNE

CZĘŚĆ OGÓLNA I PRAWO

ZOBOWIĄZAŃ

ZSP II (grupa 4)

Semestr zimowy r.a.2019/20

Odsetki

Świadczenie uboczne (akcesoryjne), realizowane co do zasady w **takich samych przedmiotach** co świadczenie główne i w wysokości obliczonej wg. stopy procentowej i czasu potencjalnego korzystania z przedmiotów objętych świadczeniem głównym.

Dlatego np. w przypadku świadczenia głównego wyrażonego w walucie obcej, odsetki należą się w tej samej walucie!

Najczęściej odsetki to świadczenia uboczne od **świadczeń pieniężnych**.

Odsetki zawsze mają postać świadczeń **okresowych**.

Dopuszczalne jest określenie odsetek w przedmiotach zamiennych!

Odsetki (jako świadczenia uboczne) **związane** są ze świadczeniem głównym. (Zob. np.)

Art. 314 KC

Zastaw zabezpiecza także roszczenia o odsetki za trzy ostatnie lata przed zbyciem rzeczy w postępowaniu egzekucyjnym lub upadłościowym

509 § 2 KC

Wraz z wierzytelnością przechodzą na nabywcę wszelkie związane z nią prawa, w szczególności roszczenie o zaległe odsetki.

Art. 466 KC

Z pokwitowania zapłaty dłużnej sumy wynika domniemanie zapłaty należności ubocznych.

Pewna **samodzielność** odsetek:
-wymagalność
-przedawnienie

Funkcje gospodarcze odsetek

Funkcja wynagrodzenia – wynagrodzenie należne wierzycielowi od dłużnika za korzystanie z pieniędzy lub innych przedmiotów (kapitału) w pewnym okresie (odsetki ustawowe [tzw. kapitałowe])

Funkcja kompensacyjna

Funkcja represyjna

Funkcja motywacyjna

rekompensata za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego i wywarcie na dłużniku presji, by bezwzględnie spełnił świadczenie(odsetki za opóźnienie)

Funkcja waloryzacyjna - rekompensata spadku siły nabywczej pieniądza

Źródła obowiązku świadczenia odsetek

359 § 1 KC

Odsetki od sumy pieniężnej należą się tylko wtedy, gdy to wynika z:

- **czynności prawnej,**
- **ustawy,**
- **orzeczenia sądu lub z decyzji innego właściwego organu.**

CZYNNOŚĆ PRAWNA

- Brak zamkniętego katalogu czynności prawnych, w treści których może znaleźć się obowiązek zapłaty odsetek (każda czynność prawna, która przewiduje spełnienie świadczenia pieniężnego, może zastrzegać oprocentowanie).
- Typowe przypadki: umowy pożyczki (art. 720 KC) i kredytu (art. 69 PrBank).

USTAWA

- Np. 741 KC, 742 KC, 842 KC, 891 § 2 KC

- Najważniejsze ustawowe źródło obowiązku zapłaty odsetek → **art. 481 KC** (dot. opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego).

*481 § 1. Jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać **odsetek za czas opóźnienia**, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi.*

- **Ustawa z 8.3.2013 r. terminach zapłaty w transakcjach handlowych** (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 118 ze zm.) [dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z 16.2.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych]

Art. 1 TransHandlZapU
Ustawa określa szczególne
uprawnienia wierzyciela i obowiązki
dłużnika w związku z terminami
zapłaty w transakcjach handlowych.

ORZECZENIE SĄDU LUB DECYZJA INNEGO WŁAŚCIWEGO ORGANU

• Jeżeli obowiązek zapłaty odsetek nie wynika z czynności prawnej lub ustawy to organ stosujący prawo może o takim obowiązku orzec tylko o tyle, o ile istnieje **norma kompetencyjna** przyznająca mu stosowne uprawnienie w powyższym zakresie.

Art. 212 § 3 KC (dot. zniesienia współwłasności)

→ *de lege lata* jedyny przepis przyznający **wprost** sądowi kompetencję do nałożenia obowiązku zapłaty odsetek, określenia ich wysokości oraz terminu zapłaty. Przepis ten znajduje zastosowanie także przy dziale spadku (art. 1035 KC) i podziale majątku wspólnego małżonków (art. 46 KRO).

Ileokroć ustawa zezwala sądowi na **aktywne wkroczenie w treść tego stosunku** – chociażby przez określenie na nowo sposobu albo terminu spełnienia świadczenia – uprawnienie sądu obejmuje także rozstrzygnięcie o odsetkach. Np. na podstawie art. 357¹ (klauzula rebus sic stantibus), 358¹ § 3 (waloryzacja), czy art. 388 KC (dot. wyzysku).

Rodzaje odsetek

- Odsetki tzw. kapitałowe
 - Odsetki umowne
 - Odsetki ustawowe
 - Odsetki maksymalne
- Odsetki tzw. sankcyjne
 - Odsetki umowne za opóźnienie
 - Odsetki ustawowe za opóźnienie
 - Odsetki maksymalne za opóźnienie
 - Odsetki za opóźnienie w transakcjach handlowych

Odsetki tzw. kapitałowe

Stopa odsetek

- ❖ Wysokość odsetek (**stopę odsetek**, wyrażaną procentem w pewnej jednostce czasu) określać może :
 - czynność prawna,
 - ustawa (zob. np. art. 48 pkt 2 i art. 49 pkt 2 PrWeksl),
 - orzeczenie (/decyzja) nakładające obowiązek ich uiszczenia.
- ❖ Gdy źródło obowiązku zapłaty odsetek (czynność prawna, ustawa, orzeczenie sądowe) nie określa ich wysokości należą się **odsetki ustawowe**.
 - *Stopa referencyjna jest jedną z podstawowych stóp procentowych, ustalana jest przez Radę Polityki Pieniężnej i określa rentowność siedmiodniowych bonów pieniężnych emitowanych na rynku międzybankowym.*

359 § 2
Jeżeli wysokość odsetek nie jest w inny sposób określona, należą się **odsetki ustawowe** w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 3,5 punktów procentowych.
 - Wysokość odsetek ustawowych ogłasza Minister Sprawiedliwości, w drodze obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” (359 § 4).

- ❖ Zakaz zastrzegania w czynnościach prawnych odsetek przekraczających wartość stanowiącą **odsetki maksymalne** (359 § 2^{1–2} KC)

359 § 2¹

Maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych (**odsetki maksymalne**).

- ❖ **Naruszenie zakazu zastrzegania odsetek przekraczających odsetki maksymalne →**

Naruszenie zakazu oznacza **sprzeczność czynności prawnej (postanowienia o odsetkach) z ustawą; nie powoduje jednak nieważności** czynności prawnej (zob. art. 58 § 1 *in fine* KC).

Rozwiązanie to może budzić wątpliwości, gdyż nie zniechęca do zastrzegania nadmiernych odsetek, dochodzenia ich bądź pobierania z wpłat dłużnika (zgodnie z art. 451 § 1 KC). **Czynności te nie wiążą się z ryzykiem!** W razie stwierdzenia naruszenia prawa wierzyciel i tak otrzymuje maksymalne dopuszczalne odsetki.

359 § 2²

Jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, **należą się odsetki maksymalne**.

359 § 2³

Postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych, także w razie dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku stosuje się przepisy ustawy.

Brak praktycznego skutku

Art. 360 KC

W braku odmiennego zastrzeżenia co do terminu płatności odsetek są one płatne **co roku z dołu**, a jeżeli termin płatności sumy pieniężnej jest krótszy niż rok - **jednocześnie z zapłatą tej sumy**.

PRZYKŁAD

Jeżeli okres pomiędzy datą udzielenia dłużnikowi pożyczki a terminem jej wymagalności (tj. dniem zwrotu pożyczki) jest dłuższy niż rok →

roszczenie o zapłatę odsetek za każdy rok istnienia zobowiązania staje się wymagalne z upływem tego roku.

Jeżeli natomiast okres ten jest krótszy niż rok →

roszczenie o zapłatę odsetek staje się wymagalne wraz z roszczeniem głównym.

Jako roszczenie o świadczenie okresowe roszczenie o zapłatę odsetek **przedawnia** się z upływem **3 lat od dnia wymagalności (art. 118 KC)**.

Odsetki są zawsze świadczeniem okresowym, nawet jeśli spełniane są jednorazowo, tak jak przewiduje to art. 360 KC w przypadku zawarcia pożyczki na okres do roku z jedną tylko spłatą całego kapitału.

Odsetki tzw. sankcyjne

- Przesłanką żądania odsetek jest:
 - **opóźnienie dłużnika w spełnieniu świadczenia pieniężnego!**
- Przesłanką żądania odsetek **nie** jest:
 - powstanie szkody w majątku wierzyciela;
 - zwłoka dłużnika.

481 § 1

Jeżeli dłużnik **opóźnia się** ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, **choćby nie poniósł żadnej szkody i choćby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi.**

Stopa odsetek

- ❖ Wysokość odsetek (**stopę odsetek**, wyrażaną procentem w pewnej jednostce czasu) określać może :
 - czynność prawna,
 - ustawa (zob. np. art. 48 pkt 2 i art. 49 pkt 2 PrWeksl),
 - orzeczenie (/decyzja) nakładające obowiązek ich uiszczania.

- ❖ Gdy źródło obowiązku zapłaty odsetek (czynność prawna, ustawa, orzeczenie sądowe) nie określa ich wysokości należą się **odsetki ustawowe za opóźnienie**.

481 § 2 KC

Jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była oznaczona, należą się **odsetki ustawowe za opóźnienie** w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 5,5 punktów procentowych. **Jednakże gdy wierzytelność jest oprocentowana według stopy wyższej, wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie według tej wyższej stopy.**

Reguła ta nie działa w przeciwnym kierunku – samo umowne zastrzeżenie oprocentowania wierzytelności niższego niż to przewidziane w art. 481 § 2 zd. 1 KC, nie spowoduje obniżenia wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie.

Będzie tak tylko wtedy, gdy strony dadzą wyraz temu, że także odsetki za czas opóźnienia (a nie tylko te kapitałowe) mają być niższe od tych określonych przepisami prawa.

- Wysokość odsetek ustawowych ogłasza Minister Sprawiedliwości, w drodze obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” (481 § 2⁴ KC)

- ❖ Zakaz zastrzegania w czynnościach prawnych odsetek przekraczających wartość stanowiącą **odsetki maksymalne** (481 § 2^{1–23} KC)

481 § 2¹

Maksymalna wysokość odsetek za opóźnienie nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie (**odsetki maksymalne za opóźnienie**).

- ❖ Naruszenie zakazu zastrzegania odsetek przekraczających odsetki maksymalne →

481 § 2²

Jeżeli wysokość odsetek za opóźnienie **przekracza** wysokość odsetek maksymalnych za opóźnienie, **należą się odsetki maksymalne za opóźnienie**.

481 § 2³

Postanowienia umowne nie mogą wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych za opóźnienie, także w przypadku dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku stosuje się przepisy ustawy.

481 § 3 KC

W razie zwłoki dłużnika wierzyciel może nadto żądać naprawienia szkody na zasadach ogólnych.

Powstanie roszczenia **odsetkowego nie wyłącza domagania się przez wierzyciela odszkodowania na zasadach ogólnych**, jeżeli spełnione zostaną wymagane ku temu przesłanki.

W wypadku zwłoki wierzyciel może więc żądać nie tylko odsetek, ale i odszkodowania na zasadach ogólnych.

Wysokość odszkodowania powinna uwzględniać fakt, że poniesiona przez wierzyciela szkoda w całości lub części może zostać naprawiona przez zapłatę odsetek. **Wierzyciel ma więc prawo domagać się naprawienia tylko takiej szkody, której wysokość przekracza otrzymane odsetki.**

Odsetki należą się za **cały czas opóźnienia**, począwszy od dnia wymagalności długu.

Początkiem istnienia roszczenia o odsetki jest **dzień wymagalności świadczenia głównego**.

Nastąpienie każdego następnego dnia (jeżeli strony umówiły się na liczenie odsetek stawkami dziennymi lub nic nie postanowiły w tym zakresie) powoduje powstanie roszczenia o odsetki za dzień poprzedni.

Dzień wymagalności
roszczenia głównego

1 dzień opóźnienia

2 dzień opóźnienia

3 dzień opóźnienia

Odsetki za opóźnienie są liczone generalnie w odstępach dziennych za **cały okres opóźnienia** → tzn. aż do momentu, gdy dłużnik spełni roszczenie główne bądź roszczenie główne ulegnie przedawnieniu.

Dzień wymagalności roszczenia odsetkowego za 12.02; **1 dzień op.; 2 dzień op.**

Dzień wymagalności roszczenia odsetkowego za 11.02; **1 dzień opóźnienia**

Dzień wymagalności roszczenia odsetkowego za 10.02

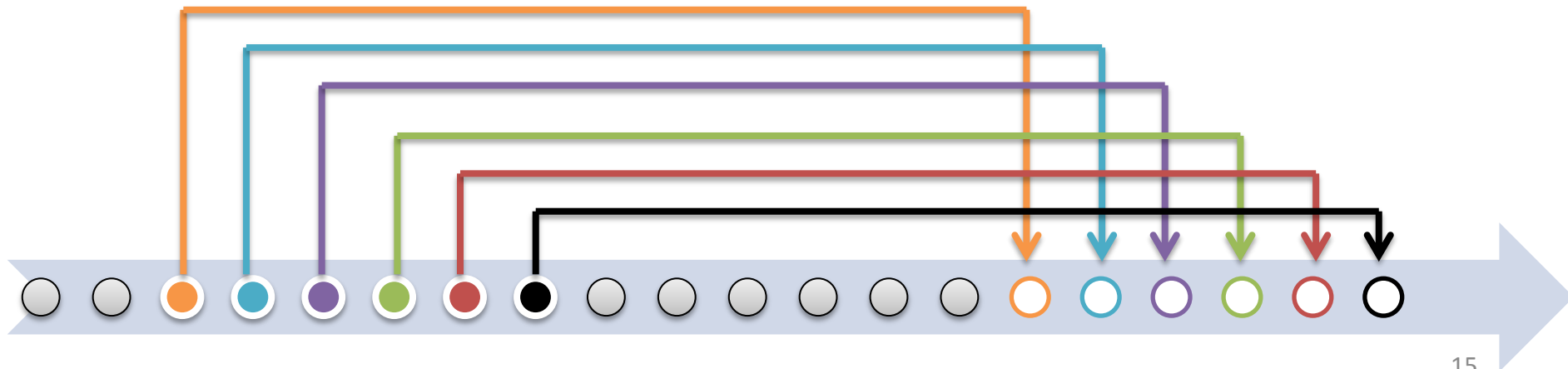
Czy roszczenia o odsetki przedawniają się w terminie określonym dla roszczenia głównego, czy też uwzględniając to, że roszczenie o odsetki wykazuje pewną niezależność od długu głównego, przedawniać się one będą zgodnie z art. 118 KC w terminie ustalonym dla roszczeń okresowych?

Roszczenie o odsetki przedawniają się w sposób określony w art. 118 KC.

Każde świadczenie odsetkowe powstaje z upływem jednego dnia i ulega przedawnieniu **sukcesywnie z upływem trzech lat od tej chwili**, co wynika z ich charakteru jako roszczenia okresowego.

Trzyletni termin przedawnienia roszczenia o odsetki jest **niezależny od tego, czy były one, czy też nie były związane ze stosunkiem prawnym związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej** (por. np. art. 554 KC).

[tak uchw. SN (7) z 26.1.2005 r., III CZP 42/04]

Stosunek między przedawnieniem roszczenia głównego a przedawnieniem roszczenia o odsetki [uchwała SN (7) z 26.1.2005 r. (III CZP 42/04)]

ZASADA

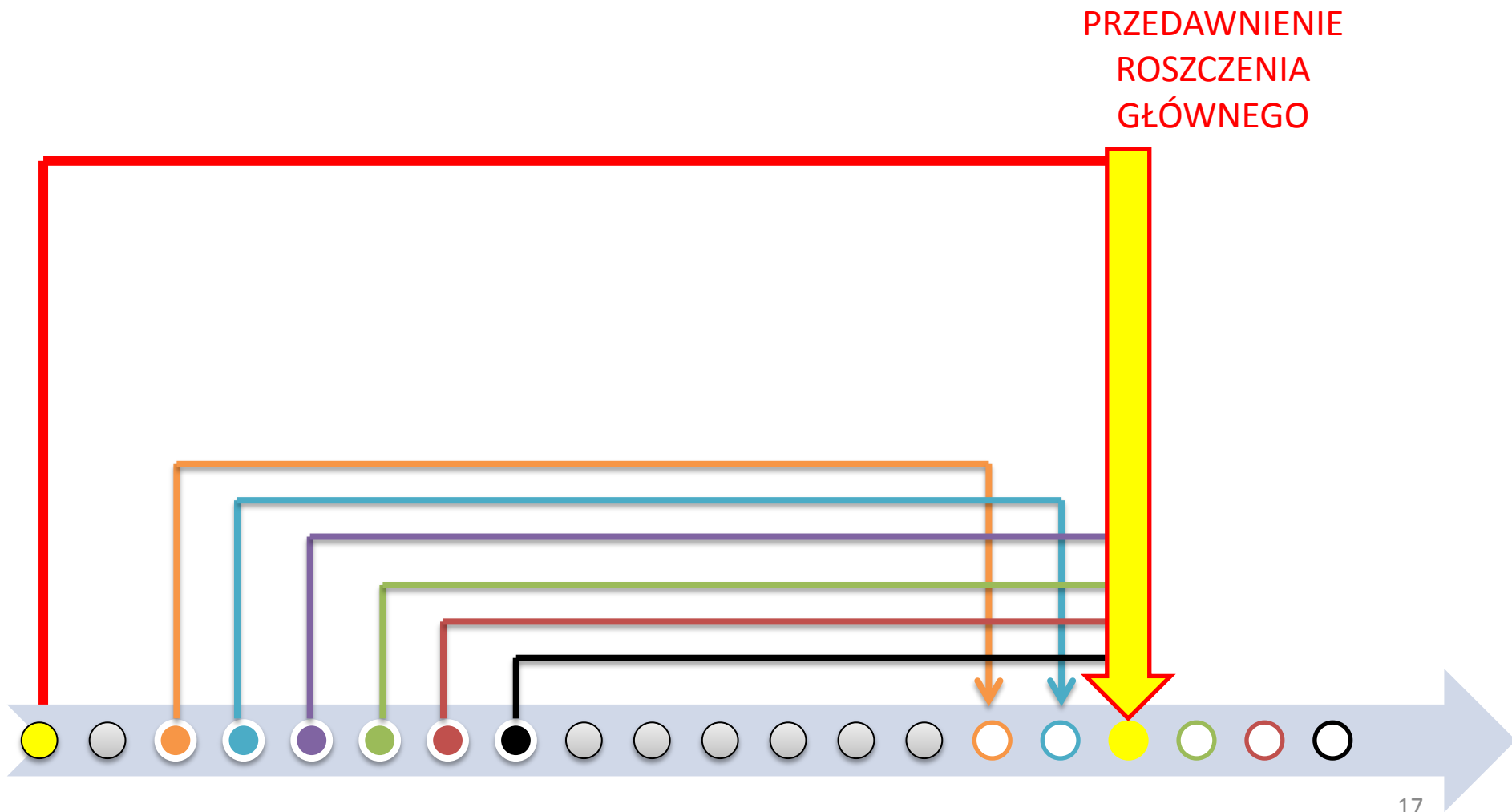
Roszczenie o odsetki za opóźnienie przedawnia się najpóźniej z chwilą przedawnienia się roszczenia głównego.

WYJĄTKI

Dłużnik, spełniając świadczenie główne, doprowadzi do wygaśnięcia zobowiązania przed upływem terminu przedawnienia roszczenia głównego.

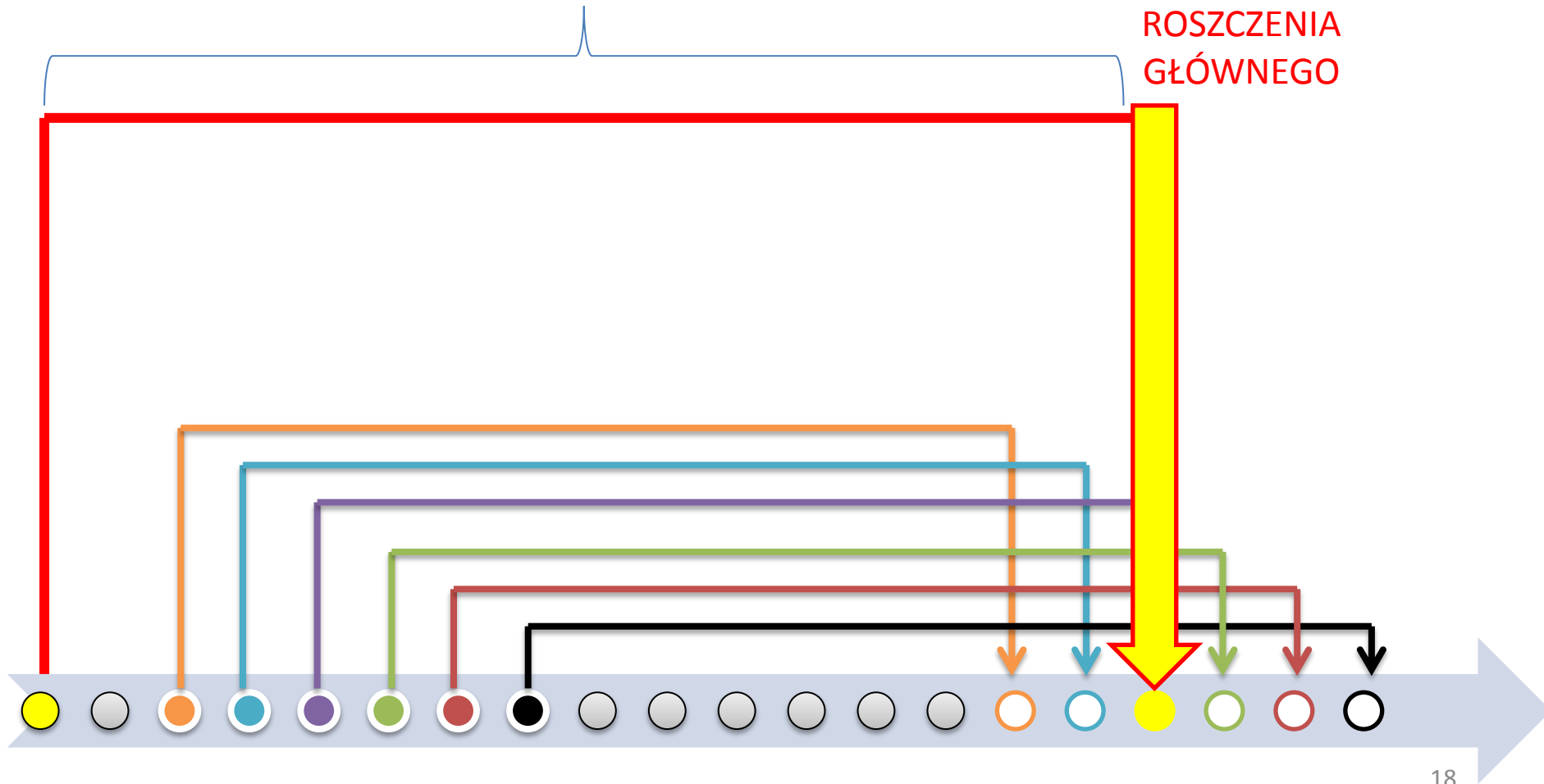
Przed przedawnieniem roszczenia głównego wierzyciel doprowadził do przerwania biegu przedawnienia roszczenia o odsetki. (art. 123 KC)

Roszczenie o odsetki za opóźnienie przedawnia się najpóźniej z chwilą przedawnienia się roszczenia głównego.

Dłużnik spełnił świadczenie główne/
LUB
Wierzyciel doprowadził do przerwania biegu
przedawnienia roszczenia o odsetki

PRZEDAWNNIENIE
ROSZCZENIA
GŁÓWNEGO

Odsetki za opóźnienie w transakcjach handlowych

Ustawa z 8.3.2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 118 ze zm.) [dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z 16.2.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych]

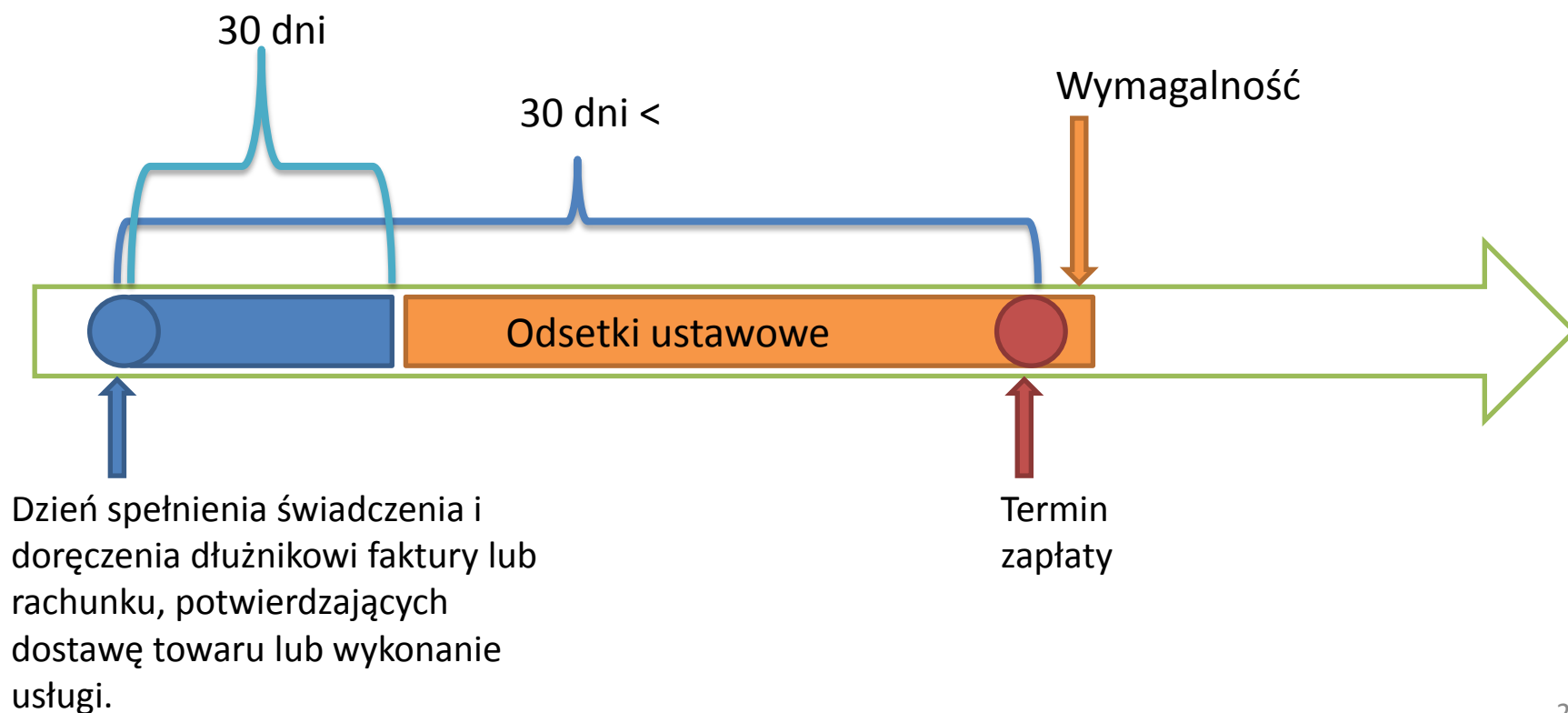
Przepisy ustawy stosuje się do transakcji handlowych, których **wyłącznymi stronami** są:

- 1)** przedsiębiorcy w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców;
- 2)** podmioty prowadzące działalność, o której mowa w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców (działalność wytwórcza w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego)
- 3)** podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych (jednostki sektora finansów publicznych);
- 4)** osoby wykonujące wolny zawód;
- 5)** oddziały i przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych;
- 6)** przedsiębiorcy z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej. (art. 2 TransHandlZapU)

Ustawa zawiera szczególne postanowienia na wypadek gdy stroną transakcji jest podmiot publiczny!

Transakcja handlowa - umowa, której przedmiotem jest **odpłatna dostawa towaru lub odpłatne świadczenie usługi**, jeżeli strony, o których mowa w art. 2, zawierają ją **w związku z wykonywaną działalnością**.
(art. 4 pkt 1 TransHandlZapU)

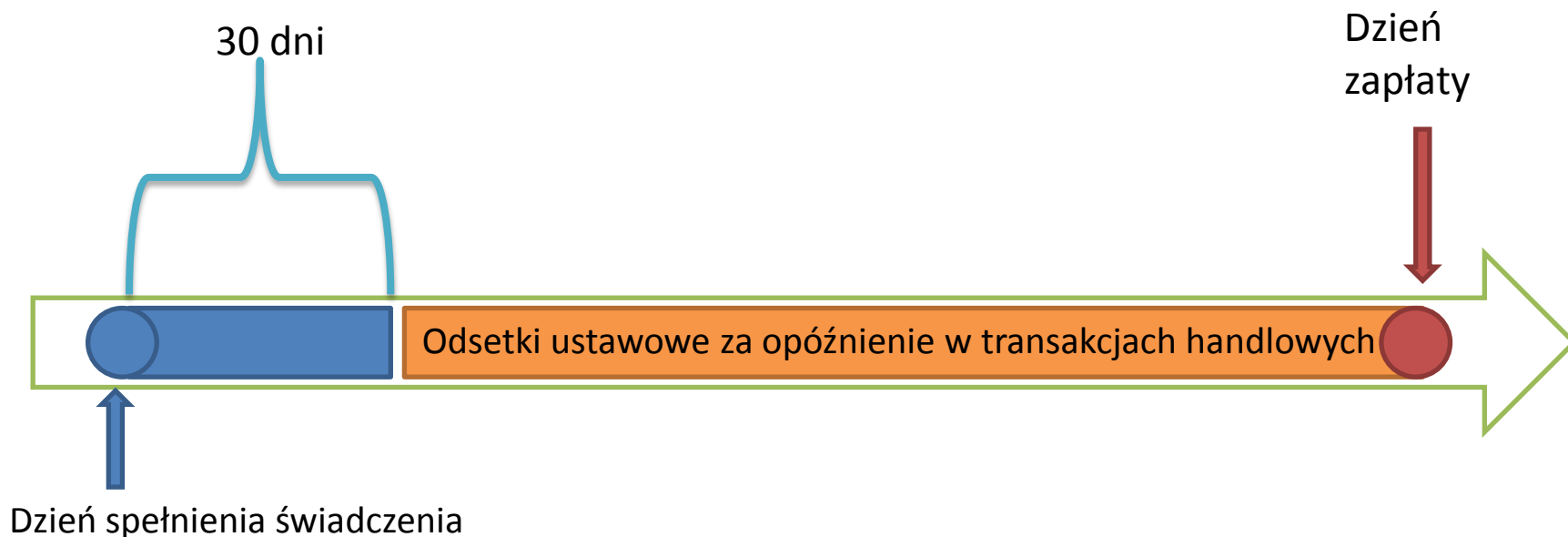
Jeżeli strony transakcji handlowej **przewidziały w umowie termin zapłaty dłuższy niż 30 dni**, wierzyciel może żądać **odsetek ustawowych po upływie 30 dni**, liczonych od dnia spełnienia swojego świadczenia i doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku, potwierdzających dostawę towaru lub wykonanie usługi, do dnia zapłaty, ale nie dłużej niż do dnia wymagalności świadczenia pieniężnego.
(art. 5 TransHandlZapU)

Jeżeli strony transakcji handlowej **nie przewidziały w umowie terminu zapłaty**, wierzycielowi, **bez wezwania**, przysługują **odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych, po upływie 30 dni liczonych od dnia spełnienia przez niego świadczenia, do dnia zapłaty.**

(art. 6 TransHandlZapU)

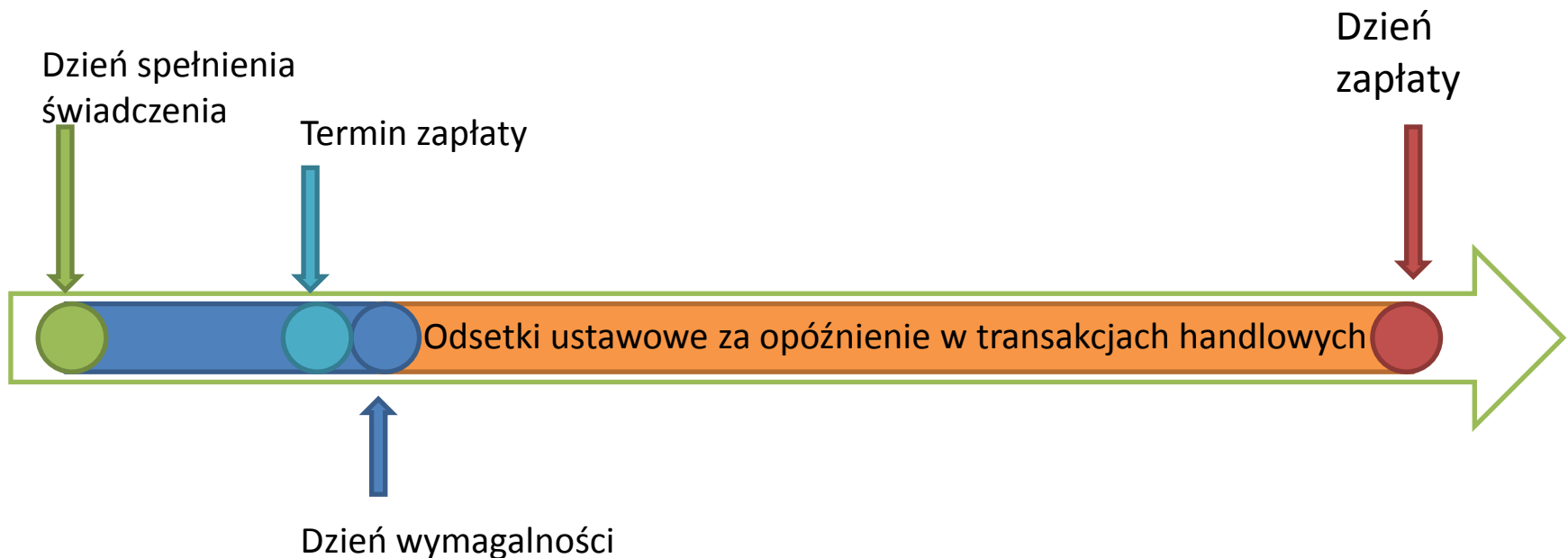
Stopa odsetek ustawowych za opóźnienie w transakcjach handlowych
→ **suma stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i ośmiu punktów procentowych.**
(Art. 4 pkt 3 TransHandlZapU)

W transakcjach handlowych, wierzycielowi, **bez wezwania**, przysługują **odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych**, chyba że strony uzgodniły wyższe odsetki, za okres od **dnia wymagalności świadczenia pieniężnego do dnia zapłaty**, jeżeli są spełnione łącznie następujące warunki:

- 1) wierzyciel spełnił swoje świadczenie;
- 2) wierzyciel nie otrzymał zapłaty w terminie określonym w umowie.

(art. 7 ust. 1 TransHandlZapU)

Termin zapłaty określony w umowie nie może przekraczać 60 dni, liczonych od dnia doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku, potwierdzających dostawę towaru lub wykonanie usługi, chyba że:

- I. **strony w umowie wyraźnie ustalą inaczej**
- ORAZ
- II. **ustalenie to nie jest rażąco nieuczciwe wobec wierzyciela.**

TERMIN ZAPŁATY = MAX 60 DNI

Jeżeli ustalony w umowie termin zapłaty **jest dłuższy niż 60 dni**, a nie są spełnione warunki I i II

Wierzycielowi, który spełnił swoje świadczenie, **po upływie 60 dni przysługują odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych.**

Rekompensata kosztów odzyskiwania należności

Art. 10 TransHandlZapU

40 EURO

Wierzycielowi, od dnia nabycia uprawnienia do **odsetek za opóźnienie w transakcjach handlowych** przysługuje od dłużnika, **bez wezwania:**

równowartość kwoty 40 euro przeliczonej na złote według średniego kursu euro ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski ostatniego dnia roboczego miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym świadczenie pieniężne stało się wymagalne,
stanowiącej rekompensatę za koszty odzyskiwania należności.

Prócz tej kwoty wierzycielowi przysługuje również zwrot, w uzasadnionej wysokości, poniesionych kosztów odzyskiwania należności **przewyższających tę kwotę.**

Co do zasady uprawnienie do tej kwoty przysługuje od **każdej dokonanej transakcji handlowej!**

Umowa ramowa

Um.wykonawcza 1 um.wyk.2 um.wyk.3 24

RODZAJ ODSETEK	PODSTWA PRAWNA	WYSOKOŚĆ (zasady obliczania)
Odsetki ustawowe („kapitałowe”)	Art. 359 § 2 KC	stopa referencyjna NBP+3,5 pkt. proc.
Odsetki maksymalne („kapitałowe”)	Art. 359 § 2 ¹ KC	2 x odsetki ustawowe
Odsetki umowne („kapitałowe”)	Czynność prawna w zw. z art. 359 KC	=/< odsetki maksymalne
Odsetki ustawowe za opóźnienie	Art. 481 § 2 KC	stopa referencyjna NBP+5,5 pkt. proc.
Odsetki maksymalne za opóźnienie	Art. 481 § 2 ¹ KC	2 x odsetki ustawowe za opóźnienie
Odsetki umowne za opóźnienie	Czynność prawna w zw. Art. 481 KC	=/< odsetki maksymalne za opóźnienie
Odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych	Ustawa o terminach zapłaty w transakcjach handlowych	stopa referencyjna NBP+8 pkt. proc.

Zakaz anatocyzmu

Zakaz ustalania i pobierania odsetek od zaległych odsetek (procent składany)

Dotyczy zarówno odsetek kapitałowych jak i odsetek za opóźnienie!

Art. 482 § 1 KC

Od zaległych odsetek można żądać odsetek za opóźnienie dopiero od chwili wytoczenia o nie powództwa, chyba że po powstaniu zaległości strony zgodziły się na doliczenie zaległych odsetek do dłużnej sumy.

Uchylenie zakazu:

- 1) dopuszczalność umownej regulacji tego zagadnienia przez same strony po powstaniu zaległych odsetek;**

Nowo powstała suma dłużna może być oprocentowana na zasadach ogólnych, a skapitalizowane odsetki tracą swój samodzielny charakter.

- 2) wytoczenie przez wierzyciela powództwa o zaległe odsetki.**

Źródła

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. 2019 poz. 1145)

Ustawa z 8.3.2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 118 ze zm.)

Zobowiązania - część ogólna, Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2018.

Zarys prawa cywilnego, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2018.

Kodeks cywilny. Komentarz, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2018.